

Ignatianum w Krakowie, biografię i opis działalności kardynała Zenona Grocholewskiego, artykuł o ateizmie w badaniach nad filozofią Boga, refleksje z okazji dwudziestopięciolecia wprowadzenia stanu wojennego w Polsce, relację z uroczystości, podczas której litewski profesor filozof z Wilna, Romanas Plečkaitis, otrzymał tytułu honorowego profesora *Ignatianum* oraz tekst dotyczący dziejów winnicy w Szczepanowicach nad Dunajcem.

Księga *Fragmenta philosophica* to niezwykle zróżnicowana publikacja, z której można się sporo dowiedzieć i o Jubilate, i o problemach, którego go nurtowały podczas długiej pracy dydaktycznej i naukowo-pisarskiej, oraz o ludziach, z którymi współpracował i o których pisał. Równocześnie *Fragmenta philosophica* rzucają też trochę światła na środowisko filozoficzne w Polsce w ogóle.

Redaktorom i współautorom należą się słowa uznania, Jubilatowi zaś życzymy dalszej owocnej działalności.

WIESŁAW SZUTA
(Sosnowiec)

CZŁOWIEK W RELACJACH

Człowiek i relacyjność. Ujęcie socjologiczno-filozoficzne, red. Katarzyna Ciuły-Urbaneck, Mariusz Jabłoński, Bogdan Koperski, Bogusław Piotrowski, Wydawnictwo Novum, Krosno 2015, 203 s.

Na przełomie 2015/2016 roku środowisko filozofów i socjologów zgrupowane wokół Instytutu Filozofii Akademii *Ignatianum* w Krakowie (aktualni i byli uczniowie ks. prof. Romana Darowskiego SJ) oraz związane bliższą lub luźniejszą współpracą z Wydawnictwem Novum z siedzibą w Krośnie (z dr n. społ. Katarzyną Ciuły-Urbaneck) wydało pracę zbiorową *Człowiek i relacyjność. Ujęcie socjologiczno-filozoficzne*. Są to młodzi filozofowie i socjologowie, a także przedstawiciele innych dyscyplin naukowych (psychologia, pedagogika, nauki polityczne, zarządzanie). Współautorów tej interdyscyplinarnej monografii łączy refleksja koncentrująca się wokół człowieka i jego relacji do otaczającej go rzeczywistości.

Relacja w kontekście filozoficzno-psychologiczno-socjologicznym jest głównym wątkiem recenzowanej książki, na którą składają się trzy rozdziały. Pierwszy, zatytułowany *Relacja – teoretyczne impresja*, obejmuje pięć artykułów. Pierwszy artykuł, Pawła Prüfiera *Relacja w deskrypcji socjologicznej – teoretyczna oferta metamorfozy współczesnego społeczeństwa*, wprowadza w pogłębioną refleksję nad społeczeństwem. Drugi, Tomasa Ćwiertniaka *Człowiek i społeczeństwo w świetle filozofii realistycznej*, inspirowany refleksją Arystotelesa i Tomasa z Akwinu, ukazuje relacje jednostki w aspektach określonych jako zmysłowość, metafizyka i transcendencja. Małgorzata Eisenhardt-Binkowska (*Znaczenie postawy głównym aspektem relacji jednostki ze światem*) ukazuje szeroki kontekst postawy, która jest odpowiedzią na poznanie i doświadczenie rzeczywistości, w której żyjemy. Autorka tekstu *Relacyjność podmiotu w filozofii dialogu*, Jolanta Pikul-Mlekoć, podkreśla, że prawdziwe spotkanie, relacja *Ja–Ty*, prawdziwy dialog, muszą być umieszczone w przestrzeni etycznej, w kontekście aksjologicznym. Wanda Plich w ostatnim tekście tego rozdziału (*Filozoficzne poziomy*

relacji człowieka: zmysły, metafizyka, transcendencja) ujmuje człowieka w relacjach ze światem, które najczęściej przyjmują postać postaw i nastawień. Wskazuje też, że metafizyka człowieka wraz z jego transcendencją prowadzą do przekroczenia doświadczenia ludzkiego ujmowanego fizykalnie (tylko i wyłącznie zmysłowo).

Na rozdział drugi, *Wymiar relacji w aspekcie jednostki społecznej*, złożyły się cztery teksty: Mariusza Jabłońskiego *Różnorodne relacje człowieka z Bogiem w myśli Edyty Stein*; Anny Dobrychłop *Świadomość relacji ze sobą drogą do zrozumienia innych* (wskazuje na ważność samooceny i samoakceptacji oraz na to, że obraz siebie ma duży wpływ na funkcjonowanie człowieka i jego relacje z otoczeniem); Bogdana Koperskiego *Człowiek w relacji do kryzysu wewnętrznego – teoria dezintegracji pozytywnej Kazimierza Dąbrowskiego* (zwraca uwagę na wartość, jaką widział Dąbrowski w osobach o wyjątkowej wrażliwości psychicznej dla społeczeństwa). Artykuł *Raskolnikow – studium opętania ideą* Mirelli Zajęgi jest psychologiczną analizą idei opętania i przekraczania granic człowieczeństwa na przykładzie głównego bohatera *Zbrodni i kary* Dostojewskiego.

Relacyjność w przedsiębiorstwie to tytuł trzeciego rozdziału, na który składają się trzy artykuły: Bogusław Piotrowski (*Praca zespołowa w aspekcie psychologiczno-ekonomicznym*) wskazuje, że są istotne różnice pomiędzy grupą a zespołem w funkcjonowaniu organizacji; Katarzyna Ciuły-Urbanek (*Kultura organizacyjna w systemach zarządzania a kultura ciągłego doskonalenia i jej znaczenie dla przedsiębiorstwa*) odwołuje się do kultury ciągłego doskonalenia, która ukształtowała się na bazie japońskich systemów zarządzania. W tekście tym podjęto także wizualizację charakterystycznych elementów poszczególnych typów kultur organizacyjnych. Danuta Szwajca i Małgorzata Gąsiorek (*Kultura organizacyjna jako fundament w budowaniu reputacji przedsiębiorstwa*) pokazują znaczenie kultury korporacyjnej w kształtowaniu reputacji przedsiębiorstwa w obszarze wartości etycznych w polskich realiach.

Tematem wiodącym monografii jest człowiek i jego relacyjność. Autorzy wskazują różne aspekty relacji. I tak, relacja może obejmować wzajemne powiązania i wtedy stwierdzimy, że jest: stosunkiem, zależnością, układem, związkiem, koneksją, proporcją. Relacja także zachodzi między ludźmi, wtedy określamy ją najczęściej jako: znajomość, więź, więzy, kontakt, powiązania, styczność, spójnie. Najogólniej o relacji możemy powiedzieć, iż jest odzwierciedleniem oddziaływania między dwoma bądź większą liczbą podmiotów, przedmiotów, cech, obiektów matematycznych itp. W psychologii i socjologii o relacji mówimy przede wszystkim w kontekście relacji interpersonalnych (międzyludzkich, społecznych, więzi społecznej). W filozofii (metafizyce) relacje to nade wszystko przyporządkowanie czegoś czemuś, rozumiane bądź jako czynność odniesienia, bądź jako sposób bytowania pomiędzy kresami odniesienia. W ramach tak rozumianego przyporządkowania wyodrębnia się następujące czynniki: podmiot relacji, kres relacji, powód relacji¹. Relacja ma również istotne znaczenie w teorii poznania, matematyce i logice. W tych dyscyplinach dziedziną relacji to zbiór przedmiotów, które pozostają w relacji do czegoś. Przeciwdziedzina to zbiór przedmiotów, do których coś pozostaje w relacji. Pole relacji, z kolei, to zbiór przedmiotów należących do dziedziny

¹ Więcej na temat relacji filozoficznej (metafizycznej) por. *Słownik terminów i pojęć filozoficznych*, red. A. Podsiad, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2001, s. 753–757.

lub przeciwdziedziny. Wyróżniamy (w logice) wiele relacji, a szczególnie: relacje ancestralną, porządkującą, relacje wewnętrzne i zewnętrzne.

Książka jest dopracowana technicznie i edytorsko, zawiera streszczenia artykułów w języku polskim i angielskim oraz interesujące noty o autorach, także sposób cytowania i forma przypisów są w miarę jednolite we wszystkich artykułach poszczególnych rozdziałów. Odnosi się jednak wrażenie, iż brak jest odpowiedniego wprowadzenia do tak zróżnicowanej tematycznie monografii, jak również adekwatnego zakończenia lub posłowania. Zamieszczony *Wstęp* spełnia tylko funkcje pobieżnego streszczenia. Czytelnik tej publikacji, tak wieloaspektowego, interdyscyplinarnego przedsięwzięcia wydawniczego, pełnego szczegółowych wątków zaczerpniętych z różnych dziedzin nauki, potrzebowałby obszerniejszej informacji o treści monografii.

WIESŁAW SZUTA
(Sosnowiec)

DŻIHAD KONTRA ZACHÓD? NOWE SPOJRZENIE NA KSIĄŻKĘ BENJAMINA BARBERA

Benjamin R. Barber, *Dżihad kontra McŚwiat*, przeł. H. Jankowska, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa 2004, 484 s.

Głośna na cały świat książka Benjamina R. Barbera¹ pt. *Dżihad kontra McŚwiat* ukazała się po raz pierwszy na rynku anglojęzycznym w roku 1995, a po polsku – w przekładzie Hanny Jankowskiej – w roku 1997. Od tamtych lat minęło więc już sporo czasu, jednak książka ta doczekała się wielu kolejnych wydań zarówno w Polsce, jak i w innych krajach. Wydaje mi się, że warto nad nią ponownie się pochylić (a kto jeszcze tego nie uczynił, ten może zostanie zachęcony tą recenzją), w świetle przerażających wydarzeń politycznych, takich jak wojna w Syrii i powstanie tzw. państwa islamskiego tam oraz w Iraku, ataków terrorystycznych w Paryżu z listopada 2015 roku, czy w ogóle w kontekście Arabskiej Wiosny. Dlatego w tej pracy chciałbym przybliżyć Państwu te główne idee tej książki, które mogą być istotne po ponad 20 latach od czasu jej opublikowania, oraz przytoczyć kilka własnych refleksji na temat interpretacji jej treści.

Zacznijmy od wyjaśnienia kluczowych dla autora pojęć. Najpierw Dżihad.

Pierwszy scenariusz, wywodzący się od rasy, zapowiada się niezwykle ponuro: nawrót wielkich grup ludzkości do form plemiennych, czemu towarzyszyć będą krwawe wojny, groźba bałkanizacji państw narodowych, gdzie kulturę podlega się przeciw kulturze, ludzi przeciw ludziom, plemię przeciw plemieniu. Jest to Święta Wojna, toczona w imię dziesiątków zaściankowych wierzeń, przeciw wszelkim formom wzajemnej zależności, współpracy społecznej i wzajemności, a więc przeciw technologii, kulturze masowej i zintegrowanym rynkom, przeciw nowoczesności jako takiej i przeciw przyszłości, w której nowoczesność się rodzi².

¹ Benjamin R. Barber – urodzony 1939 roku, filozof polityczny i politolog amerykański. Był wykładowcą doradcą polityków z Ameryki i ze świata, m.in. prezydenta Billa Clintona.

² B. R. Barber, *Dżihad kontra McŚwiat*, przeł. H. Jankowska, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa 2004, s. 6.